

6. Ders: İçerik

Biçimbirim

Bağımlı ve bağımsız biçimbirimler

biçimbirim

- Dile ilişkin yaygın yanlış kanılardan biri, dilde en küçük anlam ifade eden birimlerin sözcükler olduğu biçimindedir. Oysa, bu doğru değildir. Dilde en küçük anlamlı birim, **biçimbirim**'dir (morpheme).
-

biçimbirim

- Küçük-∅ çocuk-∅ baba-s-ı-n-a kapı-y-ı aç-tı.
- Küçük-∅ çocuk-∅ anne-s-i-n-e şişe-y-i uza-t-tı.
--∅-∅-i-n-e-y-i-tı.
- göz-lük, göz-cü
-
- Yukarıdaki örneklerde küçük, çocuk, baba, kapı ve aç- sözcükleri birer biçimbirim olarak tek başlarına anlam taşıyan birimlerdir. Ancak, -(s)ı, -(n)a, -(y)ı ve -tı biçimbirimleri de anlamlıdır. Bunların diğerlerinden tek farkı, anlamlarının sözlükte ifade edilebilecek türden olmamasıdır. Aşağıda *bağımlı biçimbirimler* (bound morphemes) olarak adlandıracağımız bu tür biçimbirimlerin anlamları, dilbilgisel işlevlerinden gelmektedir. Bunların anlamlı birimler olduklarını kanıtlamanın çeşitli yolları vardır:

biçimbirim

- 1) Çıkarıldıklarında tümcenin anlamı kolayca anlaşılabilir olmaktan uzaklaşır. Dolayısıyla, yoklukları tümce anlamını etkilediğine göre, varlıkları “anamlı”dır. 2) Eklendikleri birimleri değiştirse de dilbilgisel işlevleri aynı kalır. Bu, yalnızca bu bağımlı biçimbirimlerin bulunduğu yukarıdaki örnekte olduğu gibi, ancak belirli tümceler kurmamıza olanak tanıyacak bir durumdur; bu biçimde her istediğimiz tümceyi kuramayız. Yani, bu birimler kendi belirledikleri tümcelerin kurulmasını zorunlu kılar, ki bu da dilbilgisel işlevleri, bir başka deyişle tümceye kattıkları dilbilgisel anlamlar, nedeniyledir. 3) *Gözlük* ve *gözcü* örneklerinde olduğu gibi, aynı köke eklenerek, kendi içsel anlamlarından kaynaklanan, farklı anlamda sözcüklerin üretilebilmesini sağlarlar. Eğer anlamsız olsalardı, sözcük kökünün anlamını değiştirmemeleri beklenirdi.

Bağımlı ve Bağımsız Biçimbirimler

Bağımsız (free) biçimbirimler, başka herhangi bir biçimbirime gerek duymadan tek başına varolabilen biçimbirimlerdir. Bunlar, genellikle sözlükte yer alan, *araba, ev, cam, ağaç, elma* gibi sözcüklerdir. Bağımlı (bound) biçimbirimler ise tek başlarına var olamazlar ve bir ek olarak görünürler; bu birimler genellikle sözlüklerde yer almaz.